

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Максимів Л.В.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦІЙНОГО ЗВЕРНЕННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАПИТУВАНОЇ ДЕРЖАВИ ОСОБИ, ЯКУ НЕОБХІДНО ВИДАТИ

УДК 343.132

Постановка проблеми. Розглядаючи ще у 2005 році різновиди правової допомоги у кримінальних справах, Л.М. Лобойко акцентував увагу на тому, що у тогочасному КПК порядок зносин судів, прокурорів, слідчих і органів дізнання з відповідними установами іноземних держав регулювала всього одна стаття – 31. Вона була банкетною, бо відсилала до інших законів України та міжнародних договорів [1, С. 419-420]. Не дивлячись на те, що сучасне кримінальне процесуальне законодавство містить цілий розділ, який присвячений міжнародному співробітництву, а окремою главою виділено в ньому процесуальний порядок здійснення екстрадиції, суттєві проблеми у цій процесуальній діяльності існують і на сьогоднішній день

Стан дослідження. Питанням унормування екстрадиційних процесів у кримінально-процесуальному законодавстві України, дотриманню при цьому прав і свобод громадян, було присвячено низку публікацій таких дослідників, як О.О. Білоусов, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, М.А. Погорецький, О.Ю. Татаров, О.Г. Шило та інших, однак процесуальні основи здійснення видачі особи (екстрадиції) потребують подальших наукових розробок в умовах дії чинного кримінального процесуального законодавства, так як законодавчі підходи до регламентації такої процесуальної діяльності суттєво змінилися.

Метою цієї статті є висвітлення правових основ підготовки офіційного звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати.

Виклад основних положень. Л.М. Лобойко, серед інших різновидів правової допомоги, одним із перших на доктринальному рівні виділив видачу (екстрадицію) осіб, які підлягали притягненню до кримінальної відповідальності або для відбуття покарання згідно з вироком суду [2, С. 419-420]. У посібниках та підручниках інших провідних процесуалістів того часу це питання висвітлювалося оглядово лише в рамках тематики щодо чинності кримінально-процесуального закону в просторі [2, С. 28-29; 3, С. 34-35; 4, С. 31-32] чи взагалі не розглядалося [5, С. 49].

Так, М.М. Михеєнко за умов дії КПК 1960 року відзначав, що при виконанні на території України доручень судів або органів попереднього розслідування іноземних держав, з якими укладено договори про надання правової допомоги в кримінальних справах, застосовується процесуальне законодавство України. Однак на прохання установи, від якої надходить доручення про правову допомогу, при виконанні доручення може застосовуватися процесуальне законодавство відповідної іноземної держави, оскільки воно не суперечить законодавству України. Це питання вирішували Верховний Суд і Генеральна прокуратура України [2, С. 29].

Схожої точки зору свого часу дотримувався і Є.Г. Коваленко, вказуючи, що при виконанні на території України доручень судів і слідчих органів іноземних держав, з якими укладено договори про надання правової допомоги в цивільних, сімейних і кримінальних справах, застосовується процесуальне законодавство України. Однак слід зазначити, що на прохання установи, від якої надійшло доручення, може застосовуватися процесуальне законодавство відповідної іноземної держави, якщо воно не суперечить законодавству України [3, С. 34].

Коментуючи положення статті 31 КПК 1960 року, практично аналогічні вище вказаним положенням наводив А.О. Ляш та констатував, що в силу вимог такої норми кримінально-процесуальне законодавство України застосовується у всіх випадках виконання

доручень правоохоронних та судових інстанцій іноземних держав на підставі угод про правову допомогу за винятком наявності прохання іноземного органу – ініціатора запиту про застосування законодавства його країни, якщо воно не суперечить національному законодавству країни виконавця [4, С. 32].

Слід визнати, що за таких умов міжнародна правова допомога зі сторони України у кримінальних провадженнях (кримінальних справах) не могла бути ефективною, адже така діяльність потребувала не лише належної нормативно-правової регламентації, а й напрацювання на її основі слідчої та судової практики, виявлення та усунення наявних недоліків. Це було спільною справою і нагальним завданням, як науковців, так і практиків, адже інтеграція України до європейського товариства без таких наступальних кроків була б неможливою.

Вирішення цієї проблематики напряму стосувалося перспектив України на входження в Європейський Союз та викликало найрізноманітніші реакції. Були ті, хто вважали, що Україна природно належить до Європи і повинна знайти місце в Європейському Союзі. Були і такі, хто думали, що ЄС досягнув своїх географічних меж і вже не в змозі далі приростати країнами Східної Європи. Ще батьки-засновники цієї європейської інституції вірили в те, що спільнота, яку воно створили, має об'єднану природу. 28 березня 1953 року Жан Моне наголосив комітету з економічних справ при Раді Європейської асамблеї: «Наша спільнота є ні маленькою Європою, ні закритою спільнотою». За політичними реаліями, він не міг на той час мати на увазі Україну. Тим не менше, Моне однозначно сприймав розроблений ним проект як відкритий. Україною протягом останніх десяти років досягнуто значного прогресу по виконанні Плану дій, який було підписано з ЄС у 2005 році, що забезпечило значний ступінь інтеграції [6, С. 46]. Гнучкі, послідовні перетворення і зрушення були необхідними у всіх напрямках, зокрема й у кримінальній процесуальній сфері. Одним із таких послідовних кроків стало системне удосконалення кримінального процесуального законодавства, що було вкрай необхідним для налагодження належного співробітництва

із європейськими правоохоронними структурами по ефективному розкриттю і розслідуванню злочинів. Законодавець обрав правильний шлях, імплементуючи до тогочасного КПК окремі базові положення із міжнародних угод, що вже були ратифіковані Україною щодо надання правової допомоги Україні та Україною при розслідуванні злочинів та виконанні вироків іноземних держав.

Слід відзначити, що назва розділу дев'ятого змінювалася із «Видача особи (екстрадиція)» на «Міжнародне співробітництво у кримінальних справах», який вперше було включено до КПК згідно із Законом № 2286-VI (2286-17) від 21 травня 2010 року [7], та який у КПК 1960 року доповнювався окремими положеннями та до нього вносилися зміни, зокрема 2 червня 2011 року до статей 462, 463, 468 було внесено зміни згідно із Законом № 3453-VI (3453-17) [8]. Розділ дев'ятий доповнено главою 38 «Міжнародна правова допомога у кримінальних справах» та главою 39 «Переїзяття кримінального переслідування» згідно із Законом № 3529-VI (3529-17) 16 червня 2011 року [9]. Цим же ж Законом розділ дев'ятий було перейменовано на «Міжнародне співробітництво у кримінальних справах».

До включення у КПК 1960 року законодавцем розділу дев'ятого «Міжнародне співробітництво у кримінальних справах» порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів, обміну відомостями оперативного-розшукового та інформаційно-довідкового характеру було регламентовано Конвенцією про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування від 28 березня 1997 року, Угодою про взаємодію міністерств внутрішніх справ незалежних держав в сфері боротьби зі злочинністю від 24 квітня 1992 року, Угодою між прокуратурою Російської Федерації та Генеральною прокуратурою України про правову допомогу та співробітництво від 21 травня 1993 року, Законом України від 29 листопада 2001 року «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів», Законом України від 29 червня 2004 року «Про міжнародні договори України»,

Положенням «Про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні», Постановою Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 року №16 «Про деякі питання застосування законодавства, яке регулює порядок і строки затримання (арешту) осіб при вирішенні питань, пов'язаних з їх екстрадицією», Інструкцією про порядок підготовки, передачі та виконання органами прокуратури України звернень про правову допомогу у кримінальних справах, Інструкцією про порядок обробки інформації в НЦБ Інтерполу в Україні, Інструкцією про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів, Інструкцією про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства, наказом Генерального прокурора України від 12 серпня 1999 року №32 «Про стан прокурорського нагляду за додержанням вимог закону при розслідуванні кримінальних справ і розгляді повідомлень про злочини, що надійшли від іноземних компетентних установ», наказом МВС України № 160 від 31 березня 2008 року, що врегулював в цілому організацію діяльності органів досудового слідства системи Міністерства внутрішніх справ України. Деякі аспекти реалізації міжнародного співробітництва взагалі та екстрадиції, зокрема, було закріплено у Методичних рекомендаціях по організації підготовки та направлення до іноземних держав запитів про видачу осіб, які вчинили злочини, і клопотань про продовження кримінального переслідування, листі Генеральної прокуратури України від 20 серпня 1999 року № 14-2-136-99 «Про додержання вимог міжнародно-правових актів при розслідуванні кримінальних справ, Вказівці МВС України № 2900\ Кл від 29 березня 2002 року та Методичних рекомендаціях щодо порядку підготовки та направлення звернень до правоохоронних органів іноземних держав з питань надання правової допомоги у кримінальних справах та виконання міжнародно-правових доручень слідчими органів внутрішніх справ України тощо. На даний час практично всі зазначені нормативні документи є не чинними.

Вимоги цих відомчих та інших нормативних документів були запозиченими із Європейської Конвенції «Про видачу правопорушників» 1957 року [10], «Про взаємну допомогу в кримінальних справах» 1959 року [11], «Про передачу провадження у кримінальних справах» 1972 року [12] та «Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» 1993 року країн-учасниць СНД [13], інших міжнародних договорів та конвенцій з питань надання правової допомоги в кримінальних справах, згода на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України та адаптовані до основних положень тогочасного кримінально-процесуального законодавства. У подальшому вже у 2010 році переважна більшість цих положень знайшла своє унормування у новому дев'ятому розділі чинного на той час КПК, що на наше переконання стало революційним кроком на шляху інтеграції та адаптації національного кримінально-процесуального законодавства до вимог Європейського Союзу.

Звісно новий розділ тогочасного КПК не був досконалий, так як включені до нього статті не охоплювали всіх передбачених переліченими вище конвенціями напрямків і форм міжнародного співробітництва при здійсненні кримінального провадження.

Після внесення змін і доповнень у КПК, який був чинний станом на 16 вересня 2011 року вже у розділі дев'ятому було передбачено три глави, зокрема – 37 «Видача особи (екстрадиція)»; 38 «Міжнародна правова допомога у кримінальних справах» та 39 «Переїняття кримінального переслідування» [14].

Проведений нами аналіз змісту перелічених вище нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок про те, що підхід законодавця до розуміння окремих аспектів міжнародного співробітництва при розкритті, розслідуванні злочинів, виконанні вироків, тощо не завжди узгоджувався із відомчими рекомендаціями та інструкціями. Зокрема, Методичними рекомендаціями щодо порядку підготовки та направлення звернень до правоохоронних органів іноземних держав з питань надання правової допомоги у кримінальних справах та виконання міжнародно-правових до-

ручень слідчими органів внутрішніх справ України передбачалося, що при підготовці звернень (запитів, доручень) про надання правової допомоги в кримінальних справах необхідно враховувати, що така допомога надається сторонами в межах їх компетенції з питань: а) вручення документів; б) виконання окремих процесуальних дій; в) порушення кримінального переслідування; г) виклику свідків і тимчасової видачі осіб, які утримуються під вартою, для допиту як свідків; д) видачі (екстрадиції) осіб, які підлягають притягненню до кримінальної відповідальності або для відбуття покарання згідно з вироком суду; ж) обшуку приміщень і осіб, виїмки предметів і документів; з) отримання інформації про рух коштів по банківських рахунках, накладання на них арешту, а також їх конфіскація; і) збирання та передачі речових доказів; ї) іншої інформації, що стосується розслідування злочинів [15].

У свою чергу, вже через чотири роки законодавець у розділі дев'ятому тогочасного КПК із незрозумілих причин розділяє в окремі глави видачу особи (екстрадицію), міжнародну правову допомогу у кримінальних справах та перейняття кримінального переслідування. Хоча із методичних рекомендацій, які ми навели та вимог міжнародних правових угод, які на той час діяли у цій сфері однозначно слідував висновок про те, що практика реалізації міжнародної правової допомоги у кримінальних справах передбачала, серед іншого, як видачу особи (екстрадицію) так і перейняття кримінального переслідування, які були її формами. Така непослідовність законодавця викликала плутанину і неоднозначне сприйняття у практичній діяльності слідчих підрозділів, що також ускладнювало реалізацію цих різновидів міжнародної правової допомоги при розкритті та розслідуванні злочинів. Із власного практичного досвіду роботи у слідчих підрозділах доводилося констатувати, що цей алогічний крок законодавця запровадив безсистемність у застосуванні базових положень розділу дев'ятого тогочасного КПК.

Така ситуація невизначеності проіснувала трохи більше року, коли 20 листопада 2012 року вступив у дію чинний КПК. Поряд із низкою його колізійних моментів та прогалин щодо унормування

окремих положень міжнародного співробітництва під час кримінального провадження новаторською і позитивною його рисою є чітке закріплення у частині першій статті 542 КПК всіх дозволених форм співробітництва під час кримінального провадження, які узгоджуються із міжнародними документами у цій галузі. Зокрема, ними визначені такі, як: вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Законодавцем також зроблено помітку про те, що міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК, форми співробітництва під час кримінального провадження [16].

Висновки. Тобто, на сьогоднішній день можна однозначно стверджувати, що відповідно до вимог частини першої статті 542 КПК видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) є однією з форм міжнародної правової допомоги, що реалізується в рамках унормованого у КПК міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

1. Лобойко Л.М. *Кримінально-процесуальне право: курс лекцій: Навч. посібник.* [Текст]/ Л.М. Лобойко – К.: істина, 2005. – 456 с.
2. Михеєнко М.М. *Кримінальний процес України: підручник 2-ге видання перероблене і доповнене* [Текст]/ М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
3. *Кримінальний процес України: Підручник* [Текст]/ Є.Г. Коваленко, В.Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
4. Ляш А.О. *Кримінальний процес (загальна частина): Навч. посіб. для дист. навч.* [Текст]/ А.О. Ляш. – К.: Університет «Україна», 2006. – 224 с.
5. Удалова Л.Д. *Кримінальний процес України. Особлива частина: Підручник* [Текст]/ Л.Д. Удалова. – К.: Кондор, 2005. – 280 с.
6. Коханець Людмила З Ялти побачили обриси Брюсселя [Текст]/ Л. Коханець // *Євроатлантика: часопис інституту євро-атлантичного співробітництва.* – К.: ТОВ «Вістка». - № 2. – 2006. – С. 45-48.
7. Закон України № 2286-VI (2286-17) від 21 травня 2010 року «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо

- видачі особи (екстрадиції)» [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 2010. - №31. – Ст. 421.
8. Закон України № 3453- VI (3453-17) від 2 червня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо видачі особи (екстрадиції)» [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 2011. - №50. – Ст. 548.
9. Закон України № 3529- VI (3529-17) 16 червня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 2012. - №4. – Ст.22.
10. Європейська Конвенція «Про видачу правопорушників» 1957 року, Додатковий протокол 1975 року та Другий додатковий протокол 1978 року до Конвенції [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 1998. - №23. – Ст. 129.
11. Європейська Конвенція «Про взаємну допомогу в кримінальних справах» 1959 року та Додатковий протокол 1978 року до Конвенції [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 1998. - №23. – Ст. 130.
12. Європейська Конвенція «Про передачу провадження у кримінальних справах» 1972 року [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 1995. - №31. – Ст. 250.
13. Конвенція «Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» 1993 року країн-учасниць СНД [Текст]// Відом. Верх. Ради України. – 1994. - №46. – Ст. 417.
14. Кримінально-процесуальний кодекс України: станом на 16 вересня 2011 р.: (відповідає офіц. текстові) [Текст] – К.: Вид. Паливода А.В., 2011. – С. 193-210 (210 с) – (Кодекси України).
15. Методичні рекомендації щодо порядку підготовки та направлення звернень до правоохоронних органів іноземних держав з питань надання правової допомоги у кримінальних справах та виконання міжнародно-правових доручень слідчими органів внутрішніх справ України [Текст]// ГСУ МВС України. – 2006. – 28 с.
16. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg> (вступив в дію з 20 листопада 2012 року).

Максимів Л.В. Правові основи підготовки офіційного звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати

Дана стаття присвячена розгляду унормованого у сучасному законодавстві порядку підготовки офіційного звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати (екстрадиції). Зокрема, акцентовано увагу на законодавчих положеннях, які проходили еволюційний шлях, однак на сьогоднішній день залишаються не досконалими.

Ключові слова: екстрадиція, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, слідчий, міжнародне співробітництво, видача особи, кримінальне процесуальне законодавство.

Максимів Л.В. Правовые основания подготовки официального обращения об установлении места пребывания на территории запрашиваемого государства лица, которое необходимо выдать

Данная статья посвящена рассмотрению нормированному в современном законодательстве порядку подготовки официального обращения об установлении места пребывания на территории запрашиваемого государства лица, которое необходимо выдать (экстрадиции). В частности, акцентировано внимание на законодательных положениях, которые проходили эволюционный путь, однако на сегодняшний день остаются не совершенными.

Ключевые слова: экстрадиция, уголовное производство, уголовное правонарушение, следователь, международное сотрудничество, выдача лица, уголовное процессуальное законодательство.

Maksymiv L.V. Legal basis of preparation of an official request for installation location in the requested State of the person you want to give

This article is devoted to the normalized current legislation in preparation for the official application to establish a place in the territory of the State of the person you want to give (extradition). Particular emphasis on legal provisions that were evolutionary path, but to date are not perfect.

Keywords: extradition, criminal proceedings, criminal offenses, investigative, international cooperation, extradition, criminal procedural law.

Микитин Ю.І.

МІСЦЕ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В КОНТЕКСТІ НОВОГО КПК УКРАЇНИ

УДК 343.137

Постановка проблеми. Прийняття нового КПК України ознаменувалось появою нових інститутів у кримінальному процесі. Одним з них є кримінальне провадження на підставі угод, в тому числі, на підставі угод про примирення між потерпілим